

Introtekst

Netværket af de permanente landskabselementer som markveje, småbevoksninger, levende hegn og diger udgør skelettet for livet i agerlandet. De er nødvendige for at opretholde fødekæderne og for at tiltag på markfladen får en gunstig effekt. Langt de fleste af agerlandets arter er knyttet til grænserne mellem de dyrkede marker og de permanente landskabselementer. Her er der dækning, føde og ynglesteder. Helt optimalt er der ikke over 75 meter mellem kant og midte af mark.

Udpegninger

Læs om hvad du må og ikke må på dine udpegede områder her: <https://mst.dk/media/128594/er-der-beskyttet-3-natur-paa-din-ejendom-pjece.pdf>.

Vær opmærksom på, at der den 1. juli 2022 trådte et forbud mod gødskning, sprøjtning og omlægning på § 3-arealer i kraft. Forbuddet gælder uanset om gødskning, sprøjtning eller omlægning har været en del af den hidtidige lovlige drift på disse arealer.

Udtagninger/brak

Områder i marken der altid giver et meget lavt udbytte, og hjørner som er meget besværlige og tidskrævende at dyrke, kan være områder, der er relevante at udlægge til uproduktive arealer til gavn for nyttedyr og vildt. Placeres arealerne op ad eksisterende naturarealer, er der mulighed for spredning og indvandring af både flora og fauna. Arealerne kan således både fungere som uforstyrrede refugier, men også som bufferzoner for de eksisterende naturarealer.

- Udså en urteblanding (gerne blomstrende og hjemmehørende) *direkte i stubmark, så afgrødens stubbe kan udnyttes som skjul af smådyr og fugle gennem vinteren. Derudover vil det være en fordel for de jordlevende organismer, at arealet ikke pløjes og omlægges. Meld ind som blomsterbrak eller bestøverbrak*
- *Lad blomsterbrakken stå i to år uden aktivitet. Herefter bør marken omdefineres til slåningsbrak, så flerårige blomster kan overleve og sprede sig på arealet. De flerårige blomster vil formere sig og danne et grundlag for en udmærket biodiversitet over tid.*
- *Slå arealet først i april, så plantedækket har mulighed for at blomstre gennem hele vækstsæsonen, Hvis en tidlig slåning ikke er mulig, bør man vente med at slå til sidst i oktober. Slå slåningsbrakken så sent på sæsonen som muligt mellem 1. august og 15. september. Herved varer blomstringen gennem en længere sæson og insekter og dyr får større gavn af plantedækket, hvor de både kan finde frø, nektar og pollen.*
- *Slå kun dele af arealet samtidig og sørg for at planedækket er varieret hen over sensommeren og vinteren. Således vil både flere store og små dyr kunne overleve og skjule sig gennem en længere periode, hvor der ligeledes fortsat er føde tilgængeligt.*

Folder fra Jægerforbundet: <https://www.jaegerforbundet.dk/media/19262/220309-faktaark-sl%C3%A5ningsbrak-final.pdf>

DOF præsenterer i [denne folder](#) anbefalinger til at placere, etablere og anvende brak ved udlæg af de obligatoriske 4 % uproduktive arealer på alle landbrugsejendomme fra 2023. Fokus er på, hvordan det kan gøres bedst muligt for fuglene.

DSV tilbyder to færdige økologiske frøblandinger, der kan anvendes som både Blomsterbrak eller Bestøverbrak på de 4% ikke-produktive arealer. Se [her](#).

Blandingerne indeholder mange blomstrende arter – både enårige og flerårige – samt fås uden eller med græs. De mange arter giver en robust blanding, der bedre kan klare sig på forskellige jordtyper, kan konkurrere mod ukrudt samt gavne insekter, dyr, mennesker og landbrugets image. NB. De to blandinger kan anvendes uden dispensationsansøgning.

For både Blomsterbrak og Bestøverbrak gælder, at jordbearbejdning og udsåning skal ske senest d. 30. april. Vær omhyggelig med jordbearbejdning, især ved omlægning af permanent græs, så såbedet til Blomsterbrak-blandingen bliver godt - husk øverlig såning (ca. 1 cm) af hensyn til de små frø i blandingen. Det vil være mest fornuftigt at anmelde arealet som Blomsterbrak, da der er lidt lempeligere krav ved evt. kontrol i forhold til Bestøverbrak. For disse ordninger gælder et "toårigt aktivitetskrav", hvilket betyder, at blandingen kan ligge i to år – 2023 og 2024 – uden slåning. I 2025 kan man evt. bearbejde jorden og genså en blanding eller lade arealet overgå til slåningsbrak.

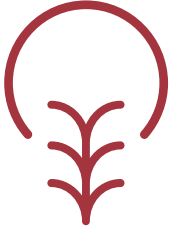
Skal arealet gå til slåningsbrak efter to år, kan man med fordel vælge blandingen, der er tilsat lidt græs i form af rødsvingel med udløbere.

Perioder under bioordningen biodiversitet & bæredygtighed	
1. januar til 31. december ←————→	Ikke-produktive elementer og arealer: De skal være uden produktion i hele kalenderåret. Det vil sige, at du ikke må bruge dem produktionsmæssigt. Vær opmærksom på at det er anderledes end, hvis du alene søger grundbetaling.
1. januar til 30. april ←————→	Blomsterbrak, bestøverbrak og markbræmmer, hvor du har isået en blomster- eller bestøverbrakblanding: Du skal lave en forårspjøjning og/eller iså en blomsterblanding i denne periode. Det er en toårig forpligtelse.
1. april til 30. april ←——→	Slåningsbrak, forårsslåning: Du skal slå arealet mindst én gang i perioden.
1. maj til 31. juli ←————→	Brak: Forbud mod slåning i perioden.
1. august til 25. oktober ←————→	Slåningsbrak, sommerslåning: Du skal slå arealet mindst én gang i perioden.

Levende hegn

FODPOSER

Læg gerne 1-2 meter til jeres nuværende hegn, så der kommer en bred stribe af urørt, flerårig vegetation. Tilså med tuegræsser (timoté, hundegræs, strandsvingel, engsvingel, rødsvingel) og noget blomstrende (kællingetand, rødkløver, alm. røllike, vild gulerod). Eksempelvis har DLF en økologisk frøblanding med

timoté og hundegræs (Insektvold og redeskjul økologisk). Desuden Økofrø flere forskellige tuegræsser. Brug en udsædsmængde på 10-15 kg/ha.

Fodposen er vigtig for mange fugle, smådyr og overvintrende insekter. Desuden fungerer fodposen som buffer mod markens drift. Fodposen kræver ingen pleje, efter den er anlagt. Den skal fremstå som en tæt, halv-høj vegetation af græsser og urter, som kan byde på god dækning året rundt. Undgå at slå græsset.

Skal de ekstra meter indgå som GLM-8, kan det indberettes som småbiotoper.

Fodposen kan desuden suppleres med halvanden meter med en græsblanding, hvor der kan være et slået spor.

UDTYNDING:

Minimum 75% af planterne skal være buske og maks. 25% egentlige træer. Er der en meget ensartet tilgroning, kan det være en god idé at lave huller i det, så der opstår nogle lommer der kan kickstarte en mosaikstruktur.

Ved en udtynding kan du fjerne de arter der ikke er hjemmehørende (kom med eksemppler), så hegnen får et mere oprindeligt udtryk med bl.a. XXX (ex. eg, hvidtjørn og slåen) som de bærende arter.

De ranglede og piskede træer bør forynges, så de får lov til at lave en tæt bund. Det gøres ved en nedskæring ca. 10-15 cm over jorden, hvorved der vil komme nye skud fra stubbene.

VERTIKALSKÆRING:

Stop med at klippe hegnene ind, så de får lov at brede sig.

Plantning af træer

Du kan søge tilskud til plantning af træer via jagttegnsmidlerne. Der er tilskud til plantning af 39 forskellige træ- og buskarter. Læs mere om tilskudsordningen her: <https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/jagt/tilskud/plant-for-vildtet/>. Husk at planterne skal være økologiske eller der skal søges om dispensation i OrganicXseeds til at købe ikke-økologiske planter.

Agerhønefelter

Etablering af felter til agerhønes og andet småvildt kan gøre en stor forskel for genopretning af bestande i området, da de bidrager med redesteder og opformering af insekter, som er fødegrundlag for agerhønens kyllinger. Agerhønefelter er en let og overskuelig måde at lave tiltag i markfladen, som udover at hjælpe agerhønebestanden i dit område, også kan indgå i forbindelse med opfyldelse af det nye GLM-8 krav eller som grundlag for tilskudsberettigelse under bioordningen Biodiversitet og Bæredygtighed. Tilskudssatsen er ca. 2.740 kr. pr. ha ikke-produktivt element, du udlægger under bioordningen.

Agerhønefelter er kvadratiske eller rektangulære felter, optimalt set i størrelsesordenen 1 ha, bestående af målrettede frøblandinger som placeres i marken. Det er vigtigt, at felterne er minimum 20 meter brede, da ræve foretrækker at jage i lige linjer eller smalle striber. Agerhønen kan derved etablere rede og ruger i fred i midten af arealerne. Felterne sås med frøblandinger optimeret til agerhøns, bestående af eksempelvis xxxx.

Første år foretages såbedstilberedningen og selve såningen. I de efterfølgende år (tidlige forår) omsås kun halvdelen af felterne årligt (på den korte led, så bredden på 20 meter bevares), så der altid er et område for agerhøns og andet dyre- og insektliv som opfylder behovet for redesteder i det tidlige forår. I den nyomlagte del af feltet kan kyllingerne finde insekter.

Se fin forklarende [video](#) lavet i forskningsprojektet Partridge om agerhønefelter (på engelsk).

Insektvold

Opdel markerne med faste strukturer med ca. 150 meters interval. Det giver mulighed for overvintring ved marken for de nyttedyr, der skal være klar, når skadedyrene kommer. Det kan også fungere som gemmested for mindre markvildt.

Striberne laves flade, hvis der fortsat skal kunne køres i dem. Værdien er dog bedre, hvis de laves som en insektvold, hvor der pløjes jord op fra begge sider i en højde på ½-1 meter. Det er vigtigt at undgå en skarp kant fra insektvolden ind mod selve marken, som bl.a. små kyllinger og løbebiller vil have svært ved at krydse. Det er bedst, hvis kanten udjævnes med f.eks. en harve efter pløjningen.

Tilså med tuegræsser (timoté, hundegræs, strandsvingel, engsvingel, rødsvingel) og noget blomstrende (kællingetand, rødkløver, alm. røllike, vild gulerod). Eksempelvis har DLF en økologisk frøblanding med timoté og hundegræs (Insektvold og redeskjul økologisk). Desuden forhandler Økofrø flere forskellige tuegræsser. Generelt ligger udsædsmængden typisk på 10-15 kg/ha, men forhør jer om udsædsmængden hos producenten, da der kan være stor forskel på frøblandingerne som markedsføres.

Såningen bør finde sted i august – september eller alternativt i det tidlige forår.

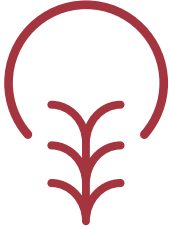
En insektvold skal normalt ikke plejes. Det første år kan der dog blive problemer med flerårige ukrudtsarter som f.eks. tidsler. Hvis ukrudtsmængden i løbet af det første år bliver for voldsom, kan det være nødvendigt med pletvis slåning.

Skal insektvoldene indgå som GLM-8, kan de indberettes som småbiotoper.

	DSV Insektvold-blanding	Vildtremisen, insektvold	Danish Agro, Insektvold	DLF Insektvold og redeskjul, økologisk	DLF Insektvold og redeskjul
Kg pris	76 kr	99 kr	99,5kr	?	90 kr
Økologisk	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej
Timothe	X	X	X	X	X
Hundegræs	X	X	X	X	X
Strandsvingel	X	X	X		X
Engsvingel	X	X	X		X
Rødsvingel			X		X
Honningurt	X				
Kællingetand	X	X			
Rødkløver		X			
Alm. røllike		X			
Vild gulerod		X			

Forland i grønsagsmarker

Vælg robuste arter med kraftig trævlerod, der kan klare de mange overkørsler. Blandingen kan f.eks. indeholde alsikekløver, gul stenklover, lucerne, honningurt, katost, timoté, vejbred, cikorie, alm. syre, kommen og gul sennep. Frø fra disse arter kan f.eks. købes økologisk hos KP-Økofrø. Etablér blandingen det år, hvor der skal være en kornafgrøde i marken, så planterne kan nå at etablere sig inden grønsagsdyrkingen.

Ifølge Landbrugsstyrelsen er der ingen restriktioner mht. kørsel i de ikke-produktive elementer, der meldes ind til GLM-8. Ønsker I at afpudse forlandet, skal det meldes ind som brak i stedet for småbiotop. Det afpudsede materiale må ikke fjernes, men gerne opstakkes.

Marskel

Ved at have flere mindre marker med forskelligt plantedække er det nemmere for mindre dyr og insekter at bevæge sig gennem det åbne land, og det hjælper samtidig med at opfylde dyrenes forskellige behov for føde- og skjulesteder. Helt optimalt er der ikke over 75 meter mellem kant og midte af mark.

Lav en vold, som beskrevet i ovenstående afsnit om insektvolde, ved at lægge et par plovfurer op mod hinanden.

Plant det til med lokale, hjemmehørende arter, som er typiske for området.

Gennem ordningen "Plant for Vildtet" kan der søges tilskud til plantning af træer og buske i det åbne land til gavn for vildtet. Ordningen administreres af Naturstyrelsen. Der kan opnås tilskud til en lang række forskellige træ- og buskearter. Tilskuddet er på 75 procent af planteprisen. Læs mere her: <https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/jagt/tilskud/plant-for-vildtet/>

Skal markskellet indgå som GLM-8, kan det indberettes som småbiotoper.

Pleje af grøftekant

Grøftekanterne spiller en væsentlig rolle som naturarealer, hvorfra dyr og planter kan sprede sig og overleve. Forsøg så vidt muligt at undgå slåning i blomsternes højsæson, dvs. juni, juli og august. Derimod kan slåning i primo maj eller omkring oktober være med til at fremme blomstringen i sommerperioden, og samtidig begrænse græssernes dominans.

Er det muligt, vil det være en fordel at fjerne det afslåede materiale. Herved sørger du for at fjerne næringsstoffer fra området, hvilket er med til at begrænse konkurrencetærke plantearter som brændenælder, skræpper og græssers dominans. Samtidig undgår du, at det afslåede materiale skygger for de små urter.

Afgræsning af naturareal

Den vigtigste naturindsats er at beskytte de naturværdier, du allerede har på bedriften.

Tilpas græsningstrykket, så der er frisk, men ikke helt nedgnavet vegetation specielt i sensommer og efterårsperioden.

Blomsterstrib

MIDLERTIDIG BLOMSTERSTRIBE

Da blomsterstriben kun er et midlertidigt marktiltag, anbefales det at bruge eksotiske arter frem for hjemmehørende arter. Grunden til det er, at blomsterstriber med hjemmehørende arter kan tiltrække insekter, der lægger æg på planterne eller bygger rede i jorden, for hvem arealet så vil virke som en økologisk fælde.

Blomsterstribens formål er derfor at fungere som en slags 'tankstation', der i blomstringsperioden kan give pollen og nektar til nogle af de arter, der lever i småbiotoperne.

Frøblandingen bør indeholde en bred palet af blomstrende urter, der samlet set tilbyder et varieret udbud af pollen og nektar, kombineret med en lang blomstringssæson - helst fra tidligt forår til sent efterår. Det kan for eksempel være honningurt, hjulkrone, morgenfrue, olieør og solsikke. En god hovedregel er at vælge arter med åbne blomster såsom skærm- (familien Apiceae) og kurvblomster (familien Asteraceae), da det er lettere for insekterne at få fat i pollen og nektar fra disse end fra planter med lukkede blomster.

Omlæg i etaper.

Du kan finde en oversigt over økologiske blomsterblandinger her: <https://interaktiv.icoel.dk/nyttedyr-i-okologisk-landbrug/#/lessons/7YwDNL9VcIAE4HQ6WtWAVnrVfKkrNVxn>

Hydrologi/Vandhuller og andre små vådområder

Integreres vand, stiger artsantallet hurtigt. De våde lavninger udvider det økologiske rum med nogle levede muligheder, som ellers er sjældne i agerlandet, og som mange arter kan have gavn af.